

ΚΕΙΜΕΝΟ Ι

(Απόσπασμα που προσεγγίζει τις πολλαπλές όψεις του φαινομένου γλώσσα.)

Η σχέση έθνους και γλώσσας είναι δύσκολο να περιγραφεί με τρόπο που να αποκαλύπτει όλους τους δυνατούς συνδυασμούς μεταξύ των δύο. Ο κατάλογος των εθνών, κατά τα φαινόμενα ανοιχτός ακόμα, μας φέρνει αντιμέτωπους με μια χαώδη εικόνα που, από μόνη της, διαψεύδει την τρέχουσα αντίληψη περί της προνομιακής θέσης της γλώσσας ως “αντικειμενικού κριτηρίου” του έθνους (Hobsbawm 1994, 76-92). Κανένα έθνος δεν αποβλέπει εκ των προτέρων στη μονοπώληση μιας γλώσσας, μάλιστα η γλώσσα της αρχικής επιλογής του μπορεί ωραιότατα να αντικατασταθεί από κάποια άλλη. Και από την άλλη μεριά, καμιά γλώσσα δεν τάχθηκε “από τη φύση της” να υπηρετήσει ένα και μόνον έθνος, καθώς, όσο αρχαία και να είναι, οπωσδήποτε δεν γεννήθηκε ως ως “εθνική γλώσσα”. Υπάρχουν έθνη, καθ’ όλα άξια του ονόματος, που μοιράζονται την ίδια γλώσσα με άλλα, ακόμα κι αν η γλώσσα αυτή τυχαίνει να είναι η γλώσσα ενός παλιού δυνάστη τους. Και υπάρχουν έθνη που είναι, αντίθετα, πολύγλωσσα, και αναγούν την ίδια την πολυγλωσσία σε στοιχείο της ταυτότητάς τους. Ακόμα και η απλούστερη εκδοχή της σχέσης-“κάθε έθνος κι η γλώσσα του”, που αφορά μικρό μόνο ποσοστό των αναγνωρισμένων ή επίδοξων εθνών, παρουσιάζει αξιοσημείωτη ποικιλία: ανάμεσα στα δύο άκρα- από τα έθνη που βρίσκουν έτοιμη μια γλώσσα ως τα έθνη που την επινοούν εκ του μη όντος- τα περιθώρια για αυτοσχεδιασμούς είναι μεγάλα.

Έλλη Σκοπετέα

ΚΕΙΜΕΝΟ ΙΙ: Γλώσσα και εθνική ταυτότητα

Ο Andrew Heywood στο βιβλίο του “Πολιτικές Ιδεολογίες” αναφέρεται στις βασικές ιδεολογικές παραδόσεις και τη μετεξέλιξή τους, όπως είναι η

παγκοσμιοποίηση, η μετανεωτερικότητα καθώς και οι μεταβολές στην παγκόσμια τάξη κατά τα τελευταία 200 χρόνια.

[...] Μολονότι συγκεκριμένα πολιτισμικά χαρακτηριστικά συνδέονται συνήθως με την εθνική ταυτότητα, ιδιαίτερα η γλώσσα, η θρησκεία, ο εθνοτισμός, η ιστορία και η παράδοση, δεν υπάρχει συγκεκριμένο σχέδιο, αλλά ούτε και αντικειμενικά κριτήρια που να μπορούν να καθιερώσουν το πού και το πότε υπάρχει ένα έθνος.

Η γλώσσα συχνά θεωρείται πως είναι το πλέον ξεκάθαρο σύμβολο εθνικής ταυτότητας. Μια γλώσσα ενσωματώνει ξεχωριστές στάσεις, αξίες και τρόπους έκφρασης, που δημιουργούν μια αίσθηση οικειότητας και ένα αίσθημα του "ανήκειν". Ο γερμανικός εθνικισμός, λόγου χάρι, παραδοσιακά στηρίχτηκε στην αίσθηση πολιτισμικής ενότητας, που αντανακλάται στην καθαρότητα και την επιβίωση της γερμανικής γλώσσας. Τα έθνη είναι επίσης πολύ ευαίσθητα σε οποιαδήποτε προσπάθεια διάλυσης ή απειλής της γλώσσας τους. Για παράδειγμα, η γλώσσα είναι εκείνο που κατά βάση διαιρεί τους γαλλόφωνους κατοίκους του Κεμπέκ από τον υπόλοιπο αγγλόφωνο Καναδά, ενώ και ο ουαλικός εθνικισμός στηρίζεται κυρίως στην έντονη προσπάθεια διατήρησης ή αναβίωσης της ουαλικής γλώσσας.

Παράλληλα, υπάρχουν λαοί που μοιράζονται την ίδια γλώσσα, χωρίς όμως να έχουν κάποια αίσθηση κοινής εθνικής ταυτότητας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των Αμερικάνων, των Αυστραλών και των Νεοζηλανδών, που μπορεί να έχουν τα αγγλικά για μητρική γλώσσα, σε καμιά όμως περίπτωση δεν θεωρούν τους εαυτούς τους μέλη του "αγγλικού έθνους". Άλλα έθνη απολαμβάνουν ένα συγκεκριμένο μέτρο εθνικής ενότητας, χωρίς όμως να έχουν κάποια εθνική γλώσσα, όπως στην περίπτωση της Ελβετίας, όπου λόγω της απουσίας ελβετικής γλώσσας, ομιλούνται τρεις γλώσσες: τα γαλλικά, τα γερμανικά και τα ιταλικά.

Andrew Heywood, Πολιτικές Ιδεολογίες, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2007, σ.293-294.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΙΙΙ

Ο τόπος μας είναι κλειστός, όλο βουνά
που έχουν σκεπή το χαμηλό ουρανό μέρα και νύχτα.
Δεν έχουμε ποτάμια, δεν έχουμε πηγάδια, δεν έχουμε πηγές,
μονάχα λίγες στέρνες, άδειες κι αυτές, που ηχούν και που
τις προσκυνούμε.

Ήχος στεκάμενος κούφιος, ίδιος με τη μοναξιά μας
ίδιος με την αγάπη μας, ίδιος με τα σώματά μας.

Μας φαίνεται παράξενο που κάποτε μπορέσαμε να χτίσουμε
τα σπίτια, τα καλύβια και τις στάνες μας.

Κι οι γάμοι μας, τα δροσερά στεφάνια και τα δάχτυλα
γίνονται αινίγματα ανεξήγητα για την ψυχή μας.

Πώς γεννήθηκαν, πώς δυναμώσανε τα παιδιά μας;

*Γιώργος Σεφέρης(1998), <Μυθιστόρημα Γ' >> << Ο τόπος μας είναι κλειστός>>
(απόσπασμα).*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΘΕΜΑ Α

A1. Να αποδώσετε συνοπτικά σε 60-80 λέξεις τις απόψεις που διατυπώνονται στο
Κείμενο Ι για τη σχέση γλώσσας και έθνους.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β

B1. Να παρουσιάσετε το πρόβλημα που απασχολεί τον συγγραφέα του κειμένου
ΙΙ και τη θέση του. Πώς στηρίζει την άποψή του;

Μονάδες 15

B2. Πώς επικοινωνούν νοηματικά μεταξύ τους τα δύο μη λογοτεχνικά κείμενα;
Ποιο κείμενο θεωρείτε πιο αποτελεσματικό και γιατί;

Μονάδες 15

B3. Ποια η πρόθεση της συντάκτριας του κειμένου I και ποια μέσα πειθούς αξιοποιεί;

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Ο ποιητής διατυπώνει στο τέλος του ποιήματος ένα ερώτημα. Να διατυπώσετε το ερμηνευτικό σας σχόλιο για το ερώτημα αυτό, αξιοποιώντας τρεις κειμενικούς δείκτες. Ακόμη, να εκθέσετε την προσωπική σας ανταπόκριση και τα συναισθήματά απέναντι στο μήνυμα του κειμένου.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Δ

Συζητάτε στην τάξη σας για το αν η γλώσσα συνδέεται με την εθνική συνείδηση. Να συντάξετε ένα κείμενο που θα το διαβάσετε στους συμμαθητές σας στο οποίο θα αναφερθείτε στην αξία της γλώσσας για τη διασφάλιση της εθνικής συνείδησης και θα προτείνετε τρόπους με τους οποίους μπορεί να καλλιεργηθεί στους νέους η εθνική συνείδηση. (350-400 λέξεις).

Μονάδες 30

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α

A1. Σύμφωνα με τη συντάκτρια του κειμένου, η σχέση έθνους και γλώσσας δεν μπορεί εύκολα να περιγραφεί, αφού τα σύγχρονα παραδείγματα εθνών διαψεύδουν την άποψη ότι η γλώσσα αποτελεί αντικειμενικό κριτήριο για τον ορισμό του έθνους. Υπάρχουν έθνη που μοιράζονται την ίδια γλώσσα, ενώ άλλα είναι πολύγλωσσα και θεωρούν την πολυγλωσσία στοιχείο της ταυτότητάς τους. Μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό εθνών έχουν κληρονομήσει από το παρελθόν μια δική τους γλώσσα, ενώ υπάρχουν άλλα που την επινοούν εκ του μηδενός.

ΘΕΜΑ Β

B1. Ο συγγραφέας του κειμένου II ασχολείται με το θέμα αν η γλώσσα είναι σύμβολο εθνικής ταυτότητας, αν δηλαδή για να υπάρξει η έννοια του έθνους, η γλώσσα είναι απαραίτητη προϋπόθεση. Αποδέχεται ότι η κοινή γλώσσα “ενσωματώνει ξεχωριστές στάσεις, αξίες και τρόπους έκφρασης, που δημιουργούν μια αίσθηση οικειότητας και ένα αίσθημα” ότι ανήκει κάποιος κάπου, αλλά δεν τη θεωρεί απαραίτητο στοιχείο για την ύπαρξη ενός έθνους. Για να υποστηρίξει την παραπάνω θέση επικαλείται τεκμήρια και συγκεκριμένα παραδείγματα (γερμανικός εθνικισμός, Κεμπέκ, ουαλικός εθνικισμός, Αμερικάνοι, Αυστραλοί, Νεοζηλανδοί, Ελβετία). Με βάση τα παραπάνω παραδείγματα, ο συγγραφέας συμπεραίνει ότι τα έθνη μπορούν να υπάρξουν και χωρίς κοινή γλώσσα ή η ύπαρξη κοινής γλώσσας δεν συνεπάγεται και την ύπαρξη ενός έθνους.

B2. Τα δύο μη λογοτεχνικά κείμενα αλληλοσυμπληρώνονται καθώς συμφωνούν ότι η γλώσσα δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη συγκρότηση ενός έθνους. Κανένα έθνος δε μονοπωλεί τη γλώσσα, καθώς αυτή μπορεί να μιλιέται και σε άλλο έθνος. Ενώ άλλα έθνη είναι, αντίθετα, πολύγλωσσα και θεωρούν την πολυγλωσσία στοιχείο της ταυτότητάς τους. Η διαφορά τους είναι ότι η συντάκτρια του κειμένου I πιστεύει ότι κανένα έθνος δεν μονοπωλεί μια γλώσσα και ότι μπορεί η γλώσσα της αρχικής επιλογής του να αντικατασταθεί από κάποια άλλη, ενώ ο συντάκτης του κειμένου II δε φαίνεται να αμφισβητεί ότι η γλώσσα μπορεί να είναι σύμβολο εθνικής ταυτότητας. Πιο αποτελεσματικό φαίνεται να είναι το κείμενο II, γιατί τόσο ο λόγος όσο και η σκέψη είναι λιγότερα σύνθετα, καθώς διανθίζονται κυρίως με παραδείγματα.

B3. Σκοπός της συντάκτριας του κειμένου I είναι να εξηγήσει τη σχέση έθνους και γλώσσας και να μας πείσει τελικά ότι η γλώσσα δεν είναι το μοναδικό και απαραίτητο στοιχείο συγκρότησης ενός έθνους. Ο λόγος της ανάγεται στη λογική και γι' αυτό στηρίζεται σε επιχειρήματα (κανένα έθνος δεν αποβλέπει εκ των προτέρων στη μονοπώληση μιας γλώσσας, [...] δεν γεννήθηκε ως εθνική γλώσσα) και τεκμήρια/γεγονότα-αλήθειες (Υπάρχουν έθνη που μοιράζονται την ίδια γλώσσα....και έθνη που είναι πολύγλωσσα...).

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. Ο στοχασμός του ποιητικού υποκειμένου καταλήγει στο ερώτημα του τελευταίου στίχου, «Πώς γεννήθηκαν, πώς δυναμώσανε τα παιδιά μας;». Ερώτημα εύλογο αν αναλογιστούμε όσα αναφέρει νωρίτερα και συνιστά στην ουσία το βασικό θεματικό πυρήνα του ποιήματος· η συσχέτιση του φυσικού περιβάλλοντος με την πρόοδο και την εξέλιξη του λαού. Το ποίημα περιγράφει τον τόπο μας, την Ελλάδα. Αναφέρεται στη φτώχεια, την έλλειψη πολλών φυσικών πόρων, τη στέρηση, στοιχεία που φαίνονται ξεκάθαρα με την επανάληψη της έκφρασης «δεν έχουμε» στο ασύνδετο σχήμα των στίχων 3-4. Ο τόπος μας είναι σκληρός, άγριος, απομονωμένος, όπως μαρτυρούν οι σχετικές εικόνες (βουνά, ουρανός) στους στίχους 1-2 και ο «χαμηλός ουρανός» δεν αφήνει περιθώρια για όνειρα και διαφυγή. Ένας τόπος που εγκλωβίζει τους ανθρώπους του. Η απομόνωση σημαδεύει τη ζωή μας, γίνεται ένα με την ύπαρξη και τα συναισθήματά μας, ένας επίμονος κούφιος ήχος όπως μαρτυρά η υπερρεαλιστική μεταφορά των στίχων 6-7 που εντείνεται από την επανάληψη της λέξης «ίδιος». Κι όμως, όλα αυτά δεν εμπόδισαν το λαό μας να πετύχει το απροσδόκητο, το ασύμβατο· να προκόψουμε, «να χτίσουμε τα σπίτια μας, τα καλύβια και τις στάνες μας». Τόσο απροσδόκητο που ακόμα και οι «γάμοι μας», η αέναη απόπειρα της διαιώνισης, γίνονται ανεξήγητα αινίγματα. Εδώ ακριβώς εστιάζει ο ποιητής και αυτό αναδεικνύει ως θέμα – στόχο του κειμένου. Την προκοπή του λαού μας κόντρα στις αντίξοες συνθήκες, κόντρα στις «στατιστικές». Υπαινίσσεται βέβαια πως η προκοπή ήρθε με αγώνα, μαχητικότητα, υπομονή, πείσμα και ενότητα. Το ερώτημα λοιπόν εκφράζει γνήσια απορία και έκπληξη για τα επιτεύγματα του λαού μας. Συνάμα, υποκρύπτει θαυμασμό, ένα ρίγος περηφάνιας για τους σπουδαίους Έλληνες. Το εθνικό συναίσθημα αποτυπώνεται ξεκάθαρα με το α' πληθυντικό πρόσωπο που καθολικά χρησιμοποιεί ο ποιητής για να εκφράσει το αίσθημα της κοινότητας, της συλλογικότητας, της εθνικής ενότητας και συνέχειας.

Το μήνυμα του Σεφέρη αισθάνομαι ότι είναι και διαχρονικό και επίκαιρο. Μάς διδάσκει ότι οι Έλληνες μπορούμε να πετύχουμε σπουδαία πράγματα σε όλους

τους τομείς, όπως κατ' επανάληψη κάναμε, αρκεί βέβαια να αξιοποιούμε τα χαρίσματά μας. Δημιουργικότητα, εφευρετικότητα, αγωνιστική διάθεση και βέβαια, η προαπαιτούμενη ενότητα. Ζούμε σε μια εποχή που η πατρίδα μας αντιμετωπίζει δύσκολες καταστάσεις που απαιτούν άμεση και δραστική αντιμετώπιση. Το ποίημα του Σεφέρη μάς δείχνει το δρόμο. Δεν μπορούμε να επαναπαυόμαστε στις «δάφνες» των προγόνων ούτε να εφησυχάζουμε. Με γνώμονα τα ελληνικά χαρίσματα που εκθέτει ο Σεφέρης πρέπει, και ειδικά εμείς οι νέοι, να αγωνιστούμε ώστε όχι μόνο να υπερβούμε την παρούσα κρίση αλλά και να κληροδοτήσουμε το δικό μας, σύγχρονο και δυναμικό, αποτύπωμα.

ΘΕΜΑ Δ

Επικοινωνιακή περίσταση: ομιλία στους συμμαθητές με αφορμή τη συζήτηση στην τάξη.

Ρόλος: μαθητής.

Αποδέκτης: συμμαθητές.

Ύψος: οικείο.

1^ο ζητούμενο: Αξία της γλώσσας στην καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης

- Αποκαλύπτει τη δημιουργικότητα, τις αξίες, τις αντιλήψεις και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συνθέτουν ιστορικά τη φυσιογνωμία ενός λαού και μιας κοινότητας.
- Μεταλαμπαδεύει στη νέα γενιά τις αξίες της παράδοσης, εμβαπτίζοντάς την στον πολιτισμό τον δημιουργημένο από τις προηγούμενες γενιές.
- Δίνει στέρεα μορφή σε ιδέες που θα έμεναν αγέννητες και καθιστά δυνατή τη δημιουργία σπουδαίων έργων στα πεδία της επιστήμης, της φιλοσοφίας και της τέχνης.
- Ενισχύει τη συνοχή των εθνικών κοινωνιών, καθώς αποκαλύπτει με τρόπο αμετάκλητο την κοινή εθνική ταυτότητα.
- Εκφράζει και αποτυπώνει την ιστορική πορεία του λαού (αγώνες, επαναστάσεις, η ιστορία καταγράφεται, διασώζεται και διδάσκεται-γνωστοποιείται μέσω της γλώσσας)
- Αποτελεί το βασικότερο, ίσως, κώδικα αναγνώρισης μεταξύ των μελών ενός λαού και βέβαια είναι ένας κυρίαρχος συσπειρωτικός παράγοντας αφού είναι στοιχείο της παράδοσης και της φυσιογνωμίας του λαού
- Αποτελεί μέσο διάδοσης άρα και «κοινωνίας» της θρησκείας
- Είναι στοιχείο της παιδείας του λαού και φορέας της

- Αντανακλά τις ανθρώπινες σχέσεις και τη βαρύτητα που αποδίδει σ' αυτές ο λαός – φανερώνει τις ηθικές αξίες
- Ειδικά για τους Έλληνες αποτυπώνει και μεταδίδει στο μέλλον όλο το ιστορικό μεγαλείο τους καθώς και τα βασικά επιτεύγματα όπως το πολίτευμα, τα πνευματικά δημιουργήματα και τον ανθρωπισμό

2ο ζητούμενο: Πώς μπορεί να καλλιεργηθεί στους νέους η εθνική συνείδηση;

Οικογένεια

- Εκδρομές ψυχαγωγικές με ιστορικό περιεχόμενο(μουσεία, μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι).
- Ενθάρρυνση για ουσιαστική και ποιοτική επαφή με λογοτεχνικά ή ιστορικά αναγνώσματα.
- Αξιοποίηση σχετικών ιστοσελίδων του διαδικτύου και ειδικών εκπομπών της τηλεόρασης.
- Ενασχόληση με παραδοσιακούς χορούς.

Σχολείο

- Συμμετοχή σε εορταστικές εκδηλώσεις του σχολείου.
- Πρόσκληση ανθρώπων που έχουν βιώσει σημαντικά γεγονότα του παρελθόντος.
- Συμμετοχή των μαθητών σε συνέδρια που σχετίζονται με ιστορικά θέματα.
- Ανάθεση εργασιών με ιστορικό θέμα ή δημοσίευση σχετικών άρθρων στη σχολική εφημερίδα.
- Μέσα από τα σχολικά μαθήματα (ιστορία, λογοτεχνία, γλώσσα, καλλιτεχνικά) και την ταυτόχρονη αξιοποίηση της τεχνολογίας.

Κοινωνία – Πολίτες

- Δράσεις για την προστασία και την ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς
- Ομοψυχία, συναίνεση και συμμετοχή
- Εθνική στρατηγική στα μεγάλα εθνικά ζητήματα
- Πνευματική ηγεσία: ενημέρωση – κινητοποίηση – εθνική αφύπνιση των πολιτών
- Σύμπραξη των απανταχού Ελλήνων – ελληνισμός της διασποράς
- Ιδιαίτερη δραστηριοποίηση και πρωτοβουλίες των όχι μόνο σε τοπικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο (**Σημείωση:** η ιδέα αυτή θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και με επιλογική λειτουργία)